

GABRIELA WILK

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9112-5674>

Uniwersytet Śląski w Katowicach

WIELOZNACZNOŚĆ WYBRANYCH POLSKICH I ROSYJSKICH TERMINÓW PRAWNICZYCH JAKO ŹRÓDŁO PROBLEMÓW TRANSLATORSKICH

POLYSEMY OF SELECTED POLISH AND RUSSIAN LEGAL TERMS AS A SOURCE OF TRANSLATION PROBLEMS

This article aims to examine the phenomenon of polysemy in legal language, which by definition should be unambiguous and precise. The appearance of polysemous terms in it creates significant problems both in legal practice and translation. The article analyses selected polysemous terms from the Polish Labour Code and its two Russian translations. Differences in the understanding and use of the same terms in different legal contexts are presented. Particular attention is also paid to the verification of equivalents found in bilingual dictionaries of legal terms.

Keywords: legal translation, labour code, bilingual dictionaries, translation errors, polysemy

*Polisemia: marzenie autora, przekleństwo tłumacza*¹ — w tym tytule rozdziału Elżbiety Tabakowskiej, otwierającym monografię zbiorową *Wkład w przekład 3*, zawarta jest istota wieloznaczności. Z jednej strony daje ona możliwość swobodnego wyrażania myśli, z drugiej zaś — rodzi problemy interpretacyjne i translatorskie. Jest mocną stroną poezji i prozy, a słabą tekstów klasyfikowanych jako nieliterackie. W celu uniknięcia zamętu terminologicznego pożądanym jest, by języki specjalistyczne były jak najbardziej precyzyjne i jednoznaczne. Niemniej wiele terminów w nich występujących to wyrazy zaczerpnięte z języka ogólnego, które uległy terminologizacji, przez co uniknięcie wieloznaczności częstokroć bywa wręcz niemożliwe. Ze wszystkich języków specjalistycznych — twierdzi Jerzy

¹ E. Tabakowska, *Polisemia: marzenie autora, przekleństwo tłumacza*, w: A. Filippek, M. Osiecka, M. Gwóźdź, K. Małajowicz (red.), *Wkład w przekład 3. Materiały pokonferencyjne 9. Studenckich Warsztatów Tłumaczeniowych „Dziewięć muz przekładu”*. Kraków 2014, Korporacja Ha!art, Kraków 2015, s. 15–32.

Pieńkos — to w języku prawa panuje największa polisemia². Zdaniem badacza

polisemię uważa się za wielką przeszkodę w osiągnięciu precyzji języka prawa. W odróżnieniu od nauk ścisłych, w których wieloznaczność terminów specyficznych jest względnie ograniczona, prawo implikuje rzeczywistości o wielu odniesieniach, poziomach języka i zbyt zróżnicowanych źródłach wypowiedzi, by można było opanować występowanie polisemii³.

Podobny pogląd wyraża rosyjska badaczka Olga Barabasz, która podkreśla, że terminy z zakresu prawa mają większy potencjał do rozwoju nowych znaczeń niż terminy nauk ścisłych, gdyż służą one do nazywania procesów i zjawisk, które są komunikacyjnie i poznawczo istotne na określonym etapie funkcjonowania systemu prawnego państwa⁴.

Należy doprecyzować, że polisemia traktowana jest jako jedna — obok homonimii — z odmian wieloznaczności. Wyrazowi polisemicznemu przypisuje się dwa lub więcej znaczeń leksykalnych, między którymi istnieje pewien związek; za homonimy z kolei uznaje się pary jednobrzmiących wyrazów, które mają odmienne znaczenie i odrębną etymologię⁵. Granice między polisemią a homonimią są nieostre, co wywołuje spory wśród uczonych. Jak zauważa Tabakowska, granice te mogą się też zmieniać w diachronicznym rozwoju języka⁶. Zarówno polisemia, jak i homonimia może być interlingwalna, kiedy występuje między językami, i intralingwalna — w obrębie jednego języka. Przykładami polisemii interlingwalnej są wyrazy *kongres* i *конгресс* oznaczające ‘zjazd przedstawicieli’ i ‘parlament’ (np. w kontekście Stanów Zjednoczonych). Z kolei polisemia intralingwalna występuje w przypadku rosyjskiego terminu *бюллетень*, który ma następujące znaczenia: ‘publikacja jakieś instytucji’, ‘zwolnienie lekarskie’ i ‘karta do głosowania’. W przekładzie na język polski polisemia ta znika — polski odpowiednik *biuletyn* używany jest wyłącznie w pierwszym z wymienionych znaczeń. Jako przykład homonimów interlingwal-

² J. Pieńkos, *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*, Zakamycze, Kraków 2003, s. 289.

³ Tamże.

⁴ О. В. Барабаш, *Разграничение омонимии и полисемии юридических терминов*, „Rhema. Рема” 2015, nr 2, s. 41, <https://cyberleninka.ru/article/n/razgraniichenie-omonimii-i-polisemii-yuridicheskikh-terminov> (04.05.2025).

⁵ Zob. T. Gizbert-Studnicki, *Wieloznaczność leksykalna w interpretacji prawniczej*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1978, s. 29.

⁶ Zob. E. Tabakowska, *Polisemia...*, s. 18–19.

nych można wskazać terminy *awans* ('przejście na wyższe stanowisko') i *аванс* ('zaliczka'), a intralingwalnych — rodzimy rosyjski termin *брак* (w prawie rodzinnym 'związek małżeński') i zapożyczony z języka niemieckiego za pośrednictwem polskiego *брак* (w prawie pracy 'wada')⁷. Według Jana Iluka „problematyka interpretacyjna w obu przypadkach (polisemii i homonimii) jest jednak na tyle podobna, że odróżnienie to z perspektywy translacyjnej nie jest aż tak relewantne”⁸.

„Jeśli wieloznaczność — pisze Maciej Kalisz — często powoduje brak zrozumienia w ramach jednego języka, to w przekładzie te trudności mogą się jedynie potęgować”⁹. Od początków działalności translatorskiej wieloznaczność przysparzała tłumaczom wiele kłopotów. Błąd wynikający z polisemiczności wyrazu odnajdujemy już w tłumaczeniu Wulgaty, tj. Biblii przełożonej pod koniec IV wieku z hebrajskiego i greki na łacinę przez świętego Hieronima — patrona tłumaczy. W Księdze Wyjścia (34,29), we fragmencie mówiącym o Mojżeszu, który schodzi z Góry Synaj z tablicami Dekalogu, pojawia się słowo *qaran*. Ma ono dwa znaczenia: 'być opromienionym' i 'wypuszczać rogi'. Hieronim wybrał to drugie i ślady jego błędnej decyzji translatorskiej nadal są obecne w sztuce chrześcijańskiej — przypominają nam o niej rzeźby Mojżesza z rogami¹⁰.

Tłumacz tekstów z zakresu prawa staje przed jeszcze trudniejszym zadaniem. Dokonywany przez niego wybór ekwiwalentu zależy od szerszego kontekstu użycia terminu i, co najważniejsze, od poziomu jego kompetencji zawodowych¹¹ — od wiedzy prawniczej, aby ten kontekst właściwie odczytać. Musi zdawać sobie sprawę, z jakiej gałęzi prawa przekłada tekst. Zofia Krzysztoforska-Weisswasser, pisząc o wieloznaczności słownictwa prawniczego, podkreśla, że:

[...] tylko ten jest w stanie wybrać właściwy wariant spośród kilku wariantów terminologicznych, kto posiada już znajomość systemu prawa języka wyjściowego i docelowego. Wtedy dopiero będzie w stanie zaszerzować dane pojęcie

⁷ О.В. Барабаш, *Разграничение омонимии и полисемии...*, s. 45–46.

⁸ J. Iluk, *Trudności interpretacyjne i translacyjne wyrazów wieloznacznych w tekstach prawnych i prawniczych*, „Studia Niemcoznawcze” 2017, t. 59, s. 511.

⁹ M. Kalisz, *O problemie polisemii i homonimii w przekładoznawstwie*, „Progress. Journal of Young Researchers” 2017, nr 2, s. 92.

¹⁰ Zob. *Mojżesz z rogami*, <https://etnomuzeum.eu/zbiory/mojzesz-z-rogami> (04.05.2025).

¹¹ Zob. К. М. Левитан, *Юридический перевод: основы теории и практики*, Проспект-Издательский дом „Уральская государственная юридическая академия”, Москва–Екатеринбург 2011, s. 38.

zgodnie z jego funkcją do danego systemu, a tym samym odgraniczyć od innych pojęć¹².

W danym kontekście szczególnego znaczenia nabiera paremia prawnicza *Ignorantia iuris nocet* (łac. nieznajomość prawa szkodzi). Podobnie jak każdy z nas nie może zasłaniać się tym, że zachował się niezgodnie z normą, dlatego, że nie wiedział o jej istnieniu, tak i tłumacza nic nie zwalnia z obowiązku znajomości systemów prawa języka źródłowego i docelowego.

Celem niniejszego artykułu jest weryfikacja jakości przekładów kilku terminów wieloznacznych dokonanych przez tłumaczy prawnych. Materiał badawczy został zaczerpnięty z polskiego kodeksu pracy i jego dwóch tłumaczeń na język rosyjski (wydania drukowanego¹³ i opublikowanego w Systemie Informacji Prawnej LEX¹⁴). Analizie zostaną poddane terminy występujące w kodeksie pracy, ale nie są to tylko terminy związane z prawem pracy, lecz pochodzące z różnych gałęzi prawa. Ze względu na obszerność kodeksu pracy omówię tylko wybrane problemy związane z wieloznacznością, z jakimi musi poradzić sobie jego tłumacz. Jak słusznie zauważa Maria Piotrowska: „problemy nie funkcjonują odrębnie, lecz są łączone z konkretnymi użyciami języka w danych uwarunkowaniach pragmatycznych lub tekstowych”¹⁵.

W związku z tym, że jednym z podstawowych narzędzi pracy tłumacza specjalistycznego są opracowania leksykograficzne w artykule szczególna uwaga zostanie również poświęcona charakterystyce dwujęzycznych słowników terminologii prawniczej, które ukazały się na polskim rynku wydawniczym, pod kątem oceny trafności propono-

¹² Z. Krzysztoforska-Weisswasser, *Wykorzystanie tekstów paralelnych przy tłumaczeniu wyroków w procesie cywilnym*, „Lingua Legis” 1995, nr 2, s. 18.

¹³ *Трудовой кодекс с постановлениями* = *Kodeks pracy z rozporządzeniami*, przeł. Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji LIDEX, Wolters Kluwer, Warszawa 2019. Cytowane dalej w tekście przepisy prawne pochodzące z tego wydania będą opatrywane numerem strony podanym w nawiasie.

¹⁴ System Informacji Prawnej LEX to jedna z największych i najbardziej znanych polskich baz elektronicznych zawierających akty prawne i dokumenty autorskie, wydawana przez Wolters Kluwer Polska (sip.lex.pl). Na potrzeby niniejszego artykułu to wydanie przekładu kodeksu pracy będzie określane jako elektroniczne. Jego autorem, podobnie jak wersji drukowanej, jest Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji LIDEX.

¹⁵ M. Piotrowska, *Proces decyzyjny tłumacza. Podstawy metodologii nauczania przekładu pisemnego*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2007, s. 59.

wanych przez nie ekwiwalentów analizowanych terminów. Wybrane zostały trzy słowniki bilingwalne oraz leksykon tematyczny wraz z glosariuszem:

- 1) *Słownik prawniczy polsko-rosyjski* wydany w 1986 roku z inicjatywy ówczesnego Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk. Hasła opracował Jerzy Wiktorow¹⁶. Ekwiwalenty bardzo bliskie znaczeniowo w słowniku są oddzielane przecinkami, dalsze znaczeniowo — średnikami, całkiem różne są numerowane;
- 2) *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski i rosyjsko-polski* autorstwa Teresy Zobek (2007, 2008)¹⁷. Odpowiedniki bliskoznaczne są w nim przedzielane przecinkami, odległe semantycznie wyróżniane cyframi; w nawiasach podawana jest informacja precyzująca znaczenie terminu;
- 3) *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski, rosyjsko-polski* Magdaleny Kuratczyk (2019)¹⁸. Przyjęto w nim podobny jak u Zobek zapis artykułu hasłowego;
- 4) *Leksykon terminów prawniczych* Aleksandra Skoblenki (2011)¹⁹ zawierający na końcu glosariusz polsko-rosyjski. Nie zamieszczono w nim żadnej informacji na temat wieloznaczności wyrazów hasłowych, niemniej różne ekwiwalenty są zapisywane po przecinku.

Jak można zauważyć, autorzy podanych opracowań leksykograficznych w różny sposób podchodzą do zapisu odpowiedników terminów wieloznacznych.

Przejdźmy teraz do analizy materiału badawczego. Terminem wieloznacznym, pojawiającym się w polskim kodeksie pracy, jest *renta*:

- 1) ‘świadczenie pieniężne, wypłacane z systemu ubezpieczeń społecznych, przysługujące osobom niezdolnym czasowo lub dożywotnio do wykonywania pracy albo członkom rodziny zmarłego, który ich utrzymywał’;

¹⁶ J. Wiktorow (red.), *Słownik prawniczy polsko-rosyjski*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich–Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986 (dalej w tekście — Wiktorow).

¹⁷ T. Zobek, *Słownik terminologii prawniczej rosyjsko-polski*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2007; T. Zobek, *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2008 (dalej w tekście — Zobek).

¹⁸ M. Kuratczyk, *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019 (dalej w tekście — Kuratczyk).

¹⁹ A. Skoblenko, *Leksykon terminów prawniczych*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2011 (dalej w tekście — Skoblenko).

2) 'regularnie otrzymywany dochód z kapitału [...]'²⁰.

Słowniki notują następujące jego ekwiwalenty:

- *renta* — *пента, пенсия*;
*renta odszkodowawcza*²¹ — *пента <пенсия>, выплачиваемая в возмещение вреда*;
renta inwalidzka — *пенсия по инвалидности*;
renta starcza — *пенсия по старости* (Wiktorow);
- *renta* — *пенсия, пента, пособие*;
renta rodzinna — *семейная пента (пенсия)*;
renta wypadkowa — *пенсия (пособие) по несчастному случаю*;
renta inwalidzka — *пенсия по инвалидности*;
*renta z powodu*²² *niezdolności do pracy* — *пенсия по нетрудоспособности*;
renta starcza — *пенсия по старости* (Skoblenko);
- *renta* — 1. *пенсия* (inwalidzka); 2. *пента* (pobierana przez rentiera);
renta inwalidzka — *пенсия по инвалидности*;
renta z tytułu niezdolności do pracy — *пенсия по нетрудоспособности* (Zobek);
- *renta* — 1. *пенсия* (np. inwalidzka); 2. *пента* (świadczenie realizowane w zamian za przekazanie majątku);
renta inwalidzka — *пенсия по инвалидности*;
renta z tytułu niezdolności do pracy — *пенсия по нетрудоспособности* (Kuratczyk).

W pierwszych dwóch źródłach leksykograficznych znajdujemy kilka sugestii dotyczących przekładu danego terminu i zazwyczaj w określonym kontekście tylko jedna z nich jest poprawna. Korzystanie z nich przypomina loterię. Zgodnie z koncepcją słownika Wiktorowa odpowiedniki bardzo bliskie znaczeniowo są oddzielane przecinkami, jednak nie jest to zgodne z prawdą w przypadku *пента* i *пенсия*. Rosyjski termin *пента* jest ekwiwalentem polskiego *renta* wyłącznie w znaczeniu dochodu z kapitału. Por.:

Przez umowę renty jedna ze stron zobowiązuje się względem drugiej do określonych świadczeń okresowych w pieniądzu lub w rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku (art. 903 k.c.²³).

²⁰ *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/24809/renta> (04.05.2025).

²¹ W artykule przytaczam tylko wybrane terminy wielowyrazowe zamieszczone w haśle słownikowym.

²² Skoblenko podaje błędny termin. Powinno być: *renta z tytułu niezdolności do pracy*.

²³ *Kodeks cywilny*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-cywilny-16785996/art-903> (04.05.2025).

По договору ренты одна сторона (получатель ренты) передает другой стороне (плательщику ренты) в собственность имущество, а плательщик ренты обязуется в обмен на полученное имущество периодически выплачивать получателю ренты в виде определенной денежной суммы либо предоставления средств на его содержание в иной форме (art. 583 k.c. FR²⁴).

Najczęściej taką umowę zawierają osoby w podeszłym wieku, które przenoszą własność nieruchomości w zamian za dostarczenie środków utrzymania.

Umieszczenie w słowniku terminów w nawiasach sugeruje z kolei, że mamy do czynienia z synonimami, a nie polisemami (por. *рента* <*пенсия*>, *выплачиваемая в возмещение вреда*; *семейная рента* (*пенсия*); *пенсия* (*пособие*) *по несчастному случаю*).

Tłumacze polskiego kodeksu prawidłowo odczytali kontekst użycia terminu *рента*, postrzegając ją jako pojęcie prawa ubezpieczeń społecznych będącego częścią prawa zabezpieczenia społecznego, a nie prawa cywilnego. Niemniej napotkali inny problem, a mianowicie w języku rosyjskim polisemem jest *пенсия*.

Przepis prawny z kodeksu brzmi:

Art. 92. § 1. Pracownikowi spełniającemu warunki uprawniające do renty z tytułu niezdolności do pracy lub emerytury, którego stosunek pracy ustał w związku z przejściem na rentę lub emeryturę, przysługuje odprawa pieniężna w wysokości jednomiesięcznego wynagrodzenia (s. 140).

Ст. 92. § 1. Работнику, отвечающему условиям для получения пособия по нетрудоспособности или пенсии по возрасту, трудовые отношения которого прекратились в связи с переходом на пенсию или пособие по нетрудоспособности, полагается выплата выходного пособия в размере месячной заработной платы (s. 141, 143).

Ст. 92. § 1. Работнику, отвечающему условиям для получения пенсии по нетрудоспособности или пенсии по возрасту, трудовые отношения которого прекратились в связи с переходом на пенсию по возрасту или пенсию по нетрудоспособности, полагается выплата выходного пособия в размере месячной заработной платы (LEX).

W Rosji przez pojęcie *пенсия* rozumie się cztery rodzaje świadczeń: 1) z powodu osiągnięcia pewnej granicy wiekowej; 2) z powodu częściowej lub całkowitej utraty zdolności do pracy zarobkowej; 3) z powodu

²⁴ *Гражданский кодекс Российской Федерации (часть вторая) от 26.01.1996 N 14-ФЗ (ред. от 13.12.2024)*, [https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_9027/eb33c859175f03816665394a20ecd34f770c1cb8/\(04.05.2025\)](https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_9027/eb33c859175f03816665394a20ecd34f770c1cb8/(04.05.2025)).

utraty żywiciela rodziny; 4) za usługę lat²⁵. W pierwszym i czwartym ze znaczeń w języku polskim używa się terminu *emerytura*, zaś w drugim i trzecim — *renta*.

Rosyjsko-polskie słowniki terminologii prawniczej oddają tę relację polisemiczną między znaczeniami w następujący sposób:

— *пенсия* — 1. *emerytura*; 2. *renta* (Zobek);

— *пенсия* — 1. (напр. по старости) *emerytura*; 2. *renta* (напр. по инвалидности) (Kuratczyk).

Zgodnie z zasadami redagowania tekstów prawnych terminy w nich występujące muszą spełniać kilka wymogów. Jednym z nich jest warunek jednoznaczności (ros. *однозначность* lub *единство*) polegający na tym, że ten sam termin nie może być używany w odniesieniu do różnych pojęć, a to samo pojęcie nie może być oznaczane różnymi terminami²⁶. Dlatego w akcie normatywnym niemożliwe jest przełożenie zarówno terminu *renta*, jak i *emerytura* tylko za pomocą terminu *пенсия*.

Jak można zauważyć, w wersji drukowanej przekładu termin *renta z tytułu niezdolności do pracy* przetłumaczono jako *пособие по нетрудоспособности*. Podobnie jak w leksykonie Skoblenki rosyjskim ekwiwalentem terminu *renta* jest tu *пособие*. Jest to jednak odpowiednik wprowadzający odbiorcę komunikatu językowego w błąd. *Пособие по нетрудоспособности*, dokładniej mówiąc *пособие по временной нетрудоспособности*, wypłacane jest ubezpieczonym, którzy utracili zdolność do pracy w wyniku choroby lub urazu, muszą sprawować opiekę nad chorym członkiem rodziny (najczęściej dzieckiem), podejmują leczenie uzdrowiskowe bezpośrednio po szpitalnym. Mogą też zachodzić inne przesłanki do jego przyznania przewidziane w ustawie²⁷. Podstawą do ustalenia świadczenia jest wystawione zaświadczenie o czasowej niezdolności do pracy, okres zasiłkowy w ciągu roku jest ściśle określony, a wysokość wypłaty uzależniona od stażu ubezpieczeniowego. *Пенсия по нетрудоспособности* przysługuje z kolei osobom zaliczanym na podstawie ekspertyzy

²⁵ Zob. https://www.gosuslugi.ru/help/faq/ins_gov_pension/700074 (04.05.2025).

²⁶ В.А. Толстик, *Требования, предъявляемые к юридической терминологии*, „Юридическая техника” 2016, nr 10, s. 302, <https://cyberleninka.ru/article/n/trebovaniya-predyavlyaemye-k-yuridicheskoy-terminologii-formalno-logicheskoe-i-sotsiokulturnoe-obosnovanie/viewer> (04.05.2025).

²⁷ Zob. *Федеральный закон от 29.12.2006 N 255-ФЗ (ред. от 25.12.2023) „Об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности и в связи с материнством”* (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2025), https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64871/01bc965afc6b74e1a2c19764348e0ece4f45b741/ (04.05.2025).

medyczno-socjalnej (*медико-социальная экспертиза*) do I, II lub III grupy inwalidzkiej. Ubezpieczeni pobierają świadczenie określane jako *страховая пенсия по инвалидности*, dla osób bez stażu ubezpieczeniowego przeznaczona jest *социальная пенсия по инвалидности*²⁸. Przetłumaczenie terminu *renta z tytułu niezdolności do pracy* jako *пособие по нетрудоспособности* nie jest więc właściwe, gdyż polskim odpowiednikiem terminu *пособие по нетрудоспособности* jest *zasilek chorobowy*. Tłumacz wersji elektronicznej nie popełnił tego błędu, użył wyrazu *пенсия* wraz z przydawką przyimkową.

Na marginesie rozważań dotyczących polisemiczności terminu *пенсия* warto nadmienić, że w polskim języku prawa funkcjonują terminy *renta z tytułu niezdolności do pracy* i *renta inwalidzka*, przy czym pierwszy z nich jest ustawowy. Pojęcie niezdolności do pracy zastąpiło obowiązujące przed 1 września 1997 roku pojęcie inwalidztwa ze względu na to, że w jego ocenie w niedostatecznym stopniu uwzględniano kryteria zawodowo-ekonomiczne, skupiano się głównie na kryterium biologicznym (ograniczeniach sprawności psychofizycznej)²⁹. Obecnie *renta inwalidzka* jest więc potocznym określeniem *renty z tytułu niezdolności do pracy*. W rosyjskim języku prawa to termin *пенсия по инвалидности* pojawia się w aktach normatywnych, a *пенсия по нетрудоспособности* jest bardzo rzadko używany. Jak twierdzi Jan Iluk:

Jeśli w języku docelowym istnieje para synonimiczna, różniąca się przynależnością do określonej odmiany języka, to tłumacz powinien wybrać tę nazwę, która spełnia normę preskryptywną, czyli ma status usankcjonowanego terminu prawnego³⁰.

Za rosyjski ekwiwalent terminu *emerytura* można uznać określone w Ustawie federalnej o rentach i emeryturach ubezpieczeniowych pojęcie *пенсия по старости*³¹. Zaproponowany w wersji drukowanej

²⁸ Zob. *Федеральный закон от 28.12.2013 N 400-ФЗ (ред. от 28.02.2025) „О страховых пенсиях”*, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_156525/2166e548481c71b26c5c65e288644f8a329a4bfc/ (04.05.2025).

²⁹ H. Pławucka, *Renta z tytułu niezdolności do pracy*, w: M. Dreła (red.), *Renta w prawie polskim*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa — Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2016, s. 190–191, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/78973/PDF/o8_H_Plawucka_Renta_z_tytułu_niezdolności_do_pracy.pdf (04.05.2025).

³⁰ J. Iluk, *Synonimia w języku prawa i problemy jej przekładu*, „Studia Niemcoznawcze” 2017, t. 60, s. 779.

³¹ Zob. *Федеральный закон от 28.12.2013 N 400-ФЗ (ред. от 28.02.2025) „О страховых пенсиях”*, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_156525/5dd27159773fa7fc92f129a4a779fecbdddobafa5/ (04.05.2025).

i elektronicznej tłumaczenia kodeksu termin *пенсия по возрасту* jest spotykany w praktyce prawniczej. W świetle powyższego, biorąc pod uwagę charakter tekstu prawnego, najbardziej trafnym odpowiednikiem dla terminu *renta* będzie *пенсия по инвалидности*, a dla *emerytura* — *пенсия по старости*.

Co ciekawe, słownik Wiktorowa i leksykon Skoblenki rejestrują termin *renta starcza* wraz z ekwiwalentem *пенсия по старости*. *Renta starcza* to dawne określenie emerytury³² (pojawia się ono w Dekrecie z dnia 25 czerwca 1954 roku o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin³³). Ujęcie tego hasła bez żadnego kwalifikatora szczególnie dziwi w przypadku leksykonu Skoblenki, ponieważ jest to publikacja z 2011 roku, więc stosunkowo nowa (słownik Wiktorowa ukazał się 25 lat wcześniej). Mało wykwalifikowani tłumacze mogą bezkrytycznie sięgnąć po ten odpowiednik.

Problematyczne okazuje się także przełożenie na język rosyjski terminów zawierających przymiotniki *rentowy* i *emerytalny*:

Rozdział IIIa. Odprawa rentowa lub emerytalna (s. 140)

Глава IIIa. Выход на пособие по нетрудоспособности или на пенсию (s. 141)

Глава IIIa. Пособие в связи с выходом на пенсию (LEX)

Nie wszystkie polsko-rosyjskie słowniki terminologii prawniczej zawierają te hasła. Por.:

- *odprawa rentowa*, *odprawa emerytalna* — brak ekwiwalentu (Wiktorow);
- *odprawa rentowa* — *выходное пособие в связи с выходом на пенсию*, *odprawa emerytalna* — *выходное пособие в связи с выходом на пенсию* (Skoblenko);
- *odprawa rentowa*, *odprawa emerytalna* — brak ekwiwalentu (Zobek);
- *odprawa rentowa* — brak ekwiwalentu, *odprawa emerytalna* — *премия в связи с выходом на пенсию* (Kuratczyk).

³² *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/renta%20starcza> (04.05.2025).

³³ Zob. *Dekret z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/powszechne-zaopatrzenie-emerytalne-pracownikow-i-ich-rodzin-16782551/roz-2> (04.05.2025).

Z kolei sam termin *odprawa*, będący wyrazem wieloznacznym, także ma różne odpowiedniki w zależności od kontekstu:

- *odprawa* — 1. (świadczenie) *пособие* (единовременное); 2. (formalności) *контроль, досмотр* (Wiktorow);
- *odprawa* — *выходное пособие* (Skoblenko);
- *odprawa* — *выходное пособие* (przy zwalnianiu z pracy na skutek restrukturyzacji) (Zobek);
- *odprawa* — 1. (narada) *совещание*; 2. (jednorazowa wypłata) *пособие*; 3. (przy zwalnianiu z pracy) *выходное пособие* (Kuraczyk).

Na podstawie powyższych danych słownikowych można uznać, że tłumaczenie zaproponowane w wersji elektronicznej (*пособие в связи с выходом на пенсию*) jest akceptowalne. Jednak z punktu widzenia precyzji terminologii prawniczej bardziej trafne byłoby tłumaczenie unikające hiperonimu i uwzględniające rozróżnienie na rentę i emeryturę (*пособие в связи с выходом на пенсию по инвалидности или по старости*). Przekład w wersji drukowanej jest niepoprawny (*выход на пособие по нетрудоспособности или на пенсию*) nie tylko z uwagi na użycie terminu *пособие* zamiast *пенсия*, ale również ze względu na to, że *выход* (od czasownika *выходить*) odnosi się do czynności, a nie do samego świadczenia.

Przyjrzyjmy się jeszcze odpowiednikowi terminu *odprawa emerytalna* — *премия в связи с выходом на пенсию* — zaproponowanemu przez Kuraczyk. Może on budzić kontrowersje, ponieważ w języku rosyjskim termin *премия* kojarzony jest przede wszystkim z zachęcaniem pracowników do osiągania lepszych wyników w pracy. Nawiasem mówiąc, termin ten również jest wieloznaczny: *премия* — 1. *награда*; 2. (денежная прибавка) *премия* (Kuraczyk). Tymczasem *odprawa* oznacza 'pieniądze wypłacane jednorazowo zwolnionemu lub przechodzącemu na emeryturę pracownikowi, rodzinie zmarłego pracownika albo w innych okolicznościach uwzględnionych w zawartej uprzednio umowie'³⁴ — i ma charakter ochronny, a nie motywacyjny. Mimo to *премия в связи с выходом на пенсию* funkcjonuje jako dopuszczalny termin w rosyjskim języku prawa. Co więcej, wzbudził on uzasadnione wątpliwości wśród prawników w Rosji: od tego typu „premi” pobierano bowiem podatek dochodowy. Sąd rosyjski orzekł, że niezależnie od przyjętej nazwy (czy *премия*, czy *единовременная выплата*) funkcja świadczenia pozostaje ta sama — ochrona pracownika w momen-

³⁴ *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/52189/odprawa/5194451/pieniezna> (04.05.2025).

cie utraty stałego dochodu. W związku z tym od tego świadczenia nie jest naliczany podatek dochodowy od osób fizycznych (zgodnie z art. 217 kodeksu podatkowego FR³⁵). Natomiast *премия* jako składnik wynagrodzenia rzeczywiście podlega opodatkowaniu³⁶.

Pojawia się zatem pytanie, czy można byłoby użyć wyrażenia *премия в связи с выходом на пенсию* jako tłumaczenia tytułu rozdziału kodeksu pracy (Rozdział IIIa. Odprawa rentowa lub emerytalna)? Zważywszy na polisemiczność wyrazu *пенсия* i możliwe konotacje *премии*, nie byłby to najtrafniejszy odpowiednik w tym kontekście.

Analogiczna trudność występuje w przypadku terminu pochodnego *пенсионер*, który bez szerszego kontekstu może znaczyć zarówno ‘emeryt’, jak i ‘rencista’. Problem z przekładem tego wieloznacznego terminu ilustruje następujący przepis z kodeksu pracy:

Art. 239. § 2. Укладом mogą być objęte osoby świadczące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy; układem mogą być również objęci emeryci i renciści (s. 378).

Ст. 239. § 2. Договор может распространяться на лиц, выполняющих работу на другом основании, чем трудовые отношения; договор может распространяться также на пенсионеров и лиц, получающих пособие по нетрудоспособности (s. 379).

Ст. 239. § 2. Коллективный договор (соглашение) может распространяться на лиц, выполняющих работу на ином основании, чем трудовые отношения; коллективный договор (соглашение) может распространяться также на пенсионеров, в том числе получателей пенсии в связи с нетрудоспособностью (LEX).

Tłumacz wersji drukowanej konsekwentnie wybiera błędny odpowiednik (*пособие по нетрудоспособности*), który systemowo nie odpowiada pojęciu *renta z tytułu niezdolności do pracy*. W terminologii rosyjskiej *пособие*³⁷ odnosi się do zasiłków (por. np. *пособие по безработице* — *zasiłek dla bezrobotnych*, *пособие по*

³⁵ *Налоговый кодекс Российской Федерации (часть вторая) от 05.08.2000 N 117-ФЗ (ред. от 28.12.2024, с изм. от 21.01.2025) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.04.2025)*, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28165/625f7f7ad302ab285fe87457521eb265c7dbec3c/ (04.05.2025).

³⁶ *Выплаты сотрудникам уходящим на пенсию*, https://www.consultant.ru/law/podborki/vyplaty_sotrudnikam_uhodyaschim_na_pensiyu/ (04.05.2025).

³⁷ W języku ogólnym *пособие* to też pomoc naukowa czy dydaktyczna.

уходу за ребёнком — zasilek opiekuńczy na dziecko, пособие на погребение — zasilek pogrzebowy). Wersja elektroniczna prezentuje lepiej przemyślaną strategię tłumaczeniową: zastosowanie wyrażenia przyimkowego *в том числе* ('w tym również') pozwala zachować nadrzędną kategorię *пенсионеры*, jednocześnie doprecyzowując, że chodzi także o osoby pobierające świadczenia z tytułu niezdolności do pracy. Zamiast jednak dość ogólnego opisu (*получатели пенсии в связи с нетрудоспособностью*) bardziej adekwatny byłby termin *получатели пенсии по инвалидности*.

Jako odpowiedniki *emeryci* i *renciści* można również zastosować *пенсионеры по старости и инвалидности*, tym bardziej, że w rosyjskim kodeksie pracy pojawia się następujący przykład:

Работодатель обязан на основании письменного заявления работника предоставить отпуск без сохранения заработной платы: [...] работающим пенсионерам по старости (по возрасту) — до 14 календарных дней в году (art. 128 k.p. FR³⁸).

Słowniki dla omawianych terminów podają:

- *emeryt* — *пенсионер*, *rencista* — *пенсионер* (Wiktorow);
- *emeryt*, *rencista* — brak ekwiwalentu (Skoblenko);
- *emeryt* — *пенсионер*, *rencista* — brak ekwiwalentu (Zobek);
- *emeryt* — *пенсионер* (po starości), *rencista* — *пенсионер* (po инвалидности) (Kuraczyk).

Kolejnymi terminami wieloznacznymi pojawiającymi się w polskim kodeksie pracy są *kara* i *upomnienie*:

Art. 108. § 1. За не przestrzeganie przez pracownika ustalonej organizacji i porządku w procesie pracy, przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, przepisów przeciwpożarowych, a także przyjętego sposobu potwierdzania przybycia i obecności w pracy oraz usprawiedliwiania nieobecności w pracy, pracodawca może stosować:

- 1) karę upomnienia;
- 2) karę nagany (s. 176, 178).

Ст. 108. § 1. За несоблюдение работником принятых правил организации труда и порядка, правил техники безопасности и охраны труда, правил противопожарной безопасности и принятого способа подтверждения при-
бытия и присутствия на рабочем месте, а также обоснования отсутствия на своем рабочем месте, работодатель может применять:

³⁸ *Трудовой кодекс Российской Федерации от 30.12.2001 N 197-ФЗ (ред. от 07.04.2025)*, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/ac98e98a7f06d32e7efc3643733e00e94c4fb1b6/ (04.05.2025).

- 1) наказание в виде предупреждения;
- 2) наказание в виде выговора (s. 177, 179).

Ст. 108. § 1. За несоблюдение работником установленных правил, касающихся организации рабочего процесса и порядка, положений по безопасности и гигиене труда, положений по противопожарной защите и установленного порядка подтверждения прибытия и присутствия на работе, а также обоснования отсутствия на работе, работодатель может применить:

- 1) замечание;
- 2) выговор (LEX).

Art. 110. O zastosowanej karze pracodawca zawiadamia pracownika na piśmie, wskazując rodzaj naruszenia obowiązków pracowniczych i datę dopuszczenia się przez pracownika tego naruszenia oraz informując go o prawie zgłoszenia sprzeciwu i terminie jego wniesienia. Odpis zawiadomienia składa się do akt osobowych pracownika (s. 178).

Ст. 110. О применении штрафа работодатель уведомляет работника в письменном виде, указывая характер нарушения трудовых обязанностей и дату такого нарушения, а также информируя работника о его праве обжаловать взыскание и сроках подачи такой жалобы. Копия уведомления прилагается к личному делу работника (s. 179).

Ст. 110. Работодатель уведомляет работника о применении взыскания в письменной форме, указывая характер нарушения трудовых обязанностей и дату такого нарушения, а также информируя работника о его праве обжаловать взыскание и сроках подачи такой жалобы. Копия уведомления прилагается к личному делу работника (LEX).

Pojęcie kary należy do języka ogólnego i nie ma jednego precyzyjnego znaczenia. Funkcjonuje w wielu dziedzinach: psychologii, pedagogice, filozofii, teologii, socjologii czy też w prawie, gdzie — mimo wysokiego stopnia specjalizacji — również nie jest rozumiane jednolicie. Intuicyjnie pojęcie kary związane jest z prawem karnym, ale występuje także w innych gałęziach prawa. Pojawia się ono

w całym wachlarzu stosunków prawnych, od prywatnoprawnych (kara umowna), przez pracownicze (kara porządkowa), służbowe lub organizacyjne (kara dyscyplinarna), po stosunki publicznoprawne (kara kryminalna — grzywna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności)³⁹.

Słowniki przekładowe rejestrują dla *kary* następujące odpowiedniki:

- 1. *наказание, мера наказания, кара*; 2. *взыскание* (za административные правонарушения) (Wiktorow);
- *kara — наказание, штраф, санкция* (Skoblenko);

³⁹ K. Kulig, *Teoria pracowniczej odpowiedzialności porządkowej*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2017, s. 19.

— *kara* — 1. *наказание*; 2. *взыскание* (Zobek);

— *kara* — 1. *наказание*; 2. (finansowa) *штраф* (Kuratczyk).

Szczególną uwagę zwraca obecność odpowiednika *санкция* w leksykonie Skoblenki. Jest to zgodne z uwagą Karola Kuliga, który twierdzi, że w polskim języku prawa „bardziej właściwym określeniem na szeroko pojęte dolegliwości stosowane w oparciu o przepisy prawa wydaje się pojęcie sankcji. Słowo to w języku potocznym nie kojarzy się bowiem wyłącznie z prawem karnym i karami kryminalnymi”⁴⁰. Z punktu widzenia teorii prawa jest to uzasadnione: kara stanowi jedynie jedną z postaci sankcji. W praktyce przekładowej jednak zastosowanie terminu *санкция* jako odpowiednika *kary* w kontekście kodeksu pracy nie byłoby trafne. Ze względu na swoją ogólność i abstrakcyjność *санкция* nie oddaje precyzyjnie charakteru środków dyscyplinujących, o których mowa w art. 108 i 110 k.p., takich jak upomnienie czy nagana. Ogólne znaczenie ma również rosyjski termin *наказание*.

Штраф w systemie prawa rosyjskiego jest natomiast terminem wieloznacznym, gdyż stosowany jest w prawie cywilnym, karnym i administracyjnym. W prawie cywilnym jest to jedna z odmian kary zwanej *неустойка*, określona kwotowo, której celem jest zabezpieczenie wykonania zobowiązań umownych⁴¹ (por. komentarz prokuratury: „Штраф как разновидность неустойки — окончательная фиксированная сумма ‘наказания’ за неисполнение обязательства, прописанная в договоре”⁴²). Polskim ekwiwalentem terminu *штраф* w podanym znaczeniu jest *kara umowna*. Na gruncie prawa karnego z kolei:

Штраф является наименее строгим видом наказания, из числа предусмотренных Уголовным кодексом Российской Федерации.

Уголовный закон определяет штраф как денежное взыскание, назначаемое в пределах, предусмотренных Уголовным кодексом Российской Федерации, обращаемое в доход государства, и заключается в принудительном изъятии денежных средств у осужденного⁴³.

⁴⁰ Tamże, s. 20.

⁴¹ T. Zobek, W poszukiwaniu znaczenia: polskie ekwiwalenty rosyjskich terminów cywilnoprawnych z zakresu zabezpieczenia wykonania zobowiązań umownych, w: A. Zych (red.), *Русский язык в польской аудитории*, t. 3, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 160–161.

⁴² https://epp.genproc.gov.ru/ru/web/proc_59/activity/legal-education/explain?item=74657282 (04.05.2025).

⁴³ https://epp.genproc.gov.ru/ru/web/proc_74/activity/legal-education/explain?item=28453301 (04.05.2025).

Z podanej definicji wynika, że jest to sankcja stosowana wobec sprawców przestępstw, której odpowiednikiem w polskim prawie karnym jest grzywna. Natomiast w prawie administracyjnym:

Административный штраф обусловлен административно-властным взысканием у лица, совершившего административное правонарушение, денежной суммы, т.е. выражается в юридически обязательном, одностороннем, принудительном характере действий государственных органов и их должностных лиц⁴⁴.

Штраф jest więc nakładany za wykroczenia administracyjne. Odpowiada to *grzywnie* lub *mandatowi*. Należy zauważyć, że w polskim systemie prawnym grzywna jest karą przewidzianą zarówno przez prawo karne (za przestępstwa), jak i przez prawo wykroczeń (za wykroczenia), a także przez prawo administracyjne (za delikty administracyjne). Mandat jest sposobem nakładania grzywny w postępowaniach dotyczących wykroczeń i deliktów administracyjnych (przez uprawniony do tego organ, np. funkcjonariuszy Policji), nie jest natomiast stosowany za przestępstwa.

Co istotne, w rosyjskim kodeksie pracy termin *штраф* nie występuje. W przypadku naruszeń obowiązków pracowniczych stosuje się środki o charakterze porządkowym, niebędące sankcjami pieniężnymi. Dlatego tłumaczenie w wersji drukowanej należy uznać za błędne.

Ustalenie najlepszego ekwiwalentu dla terminu *кара*, funkcjonującego w prawie pracy, ułatwia sięgnięcie do tekstu paralelnego. Por.:

За совершение дисциплинарного проступка, то есть неисполнение или ненадлежащее исполнение работником по его вине возложенных на него трудовых обязанностей, работодатель имеет право применить следующие дисциплинарные взыскания:

- 1) замечание;
- 2) выговор;
- 3) увольнение по соответствующим основаниям (art. 192 k.p. FR⁴⁵).

Najbardziej trafnym odpowiednikiem dla omawianego terminu będzie więc *взыскание*. Został on użyty w wersji elektronicznej przekładu. W przytoczonym przepisie z rosyjskiego kodeksu pracy

⁴⁴ И. Ф. Сафарьянов, *Штраф как вид административного наказания*, „Евразийская адвокатура” 2016, nr 4 (23), s. 98, <https://cyberleninka.ru/article/n/shtraf-kak-vid-administrativnogo-nakazaniya> (04.05.2025).

⁴⁵ *Трудовой кодекс Российской Федерации от 30.12.2001 N 197-ФЗ (ред. от 07.04.2025)*, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/3ab3ad3e8cac339021393236fd85d5a46a357735/ (04.05.2025).

znajdujemy również odpowiedź, jak prawidłowo przetłumaczyć wieloznaczny termin *upomnienie*.

Tylko słownik Kuratczyk podaje właściwy odpowiednik w interesującym nas znaczeniu kary za drobne naruszenie obowiązku pracowniczego. Por.:

- *upomnienie* — 1. (monit) *предупреждение, предуведомление*;
2. (ostrzeżenie, napomnienie) *предупреждение, замечание* (Wiktorow);
- *upomnienie* — brak ekwiwalentu (Skoblenko);
- *upomnienie* — *предупреждение* (Zobek);
- *upomnienie* — *замечание* (дисциплинарное взыскание) (Kuratczyk).

Odpowiednik *предупреждение*, pojawiający się w niektórych słownikach jako tłumaczenie polskiego terminu *upomnienie* nie jest jednoznaczny w rosyjskim języku prawnym. W kontekście prawa pracy nie funkcjonuje jako samodzielny termin określający środek pełniący funkcję dyscyplinującą. Zamiast tego stanowi komponent wyrażenia *предупреждение об увольнении — wypowiedzenie (умову о pracę)*, czyli formalne uprzedzenie pracownika lub pracodawcy o zamiarze rozwiązania stosunku pracy; *срок предупреждения об увольнении* to *окрес wypowiedzenia*. Por. np.:

Art. 32. § 1. Każda ze stron może rozwiązać umowę o pracę za wypowiedzeniem.

§ 2. Rozwiązanie umowy o pracę następuje z upływem okresu wypowiedzenia (s. 60).

Ст. 32. § 1. Каждая из сторон может расторгнуть трудовой договор с соблюдением срока предупреждения⁴⁶ об увольнении.

§ 2. Трудовой договор прекращается по истечении срока предупреждения об увольнении. (LEX).

Dodatkowo, termin *предупреждение* stosowany jest też w prawie administracyjnym. Jak stanowi art. 3.4. Kodeksu wykroczeń administracyjnych Federacji Rosyjskiej:

⁴⁶ W wersji drukowanej odpowiednikiem *выпovedzenia* jest *предварительное уведомление*. Por. „Ст. 32. § 1. Любая из сторон может расторгнуть трудовой договор с предварительным уведомлением. § 2. Действие трудового договора прекращается после истечения срока предварительного уведомления” (s. 61). *Уведомление* może odnosić się do czynności, ale w kontekście prawa pracy oznacza przede wszystkim dokument rejestrujący to oświadczenie woli.

Ст. 3.4. 1. Предупреждение — мера административного наказания, выраженная в официальном порицании физического или юридического лица. Предупреждение выносится в письменной форме.

2. Предупреждение устанавливается за впервые совершенные административные правонарушения при отсутствии причинения вреда или возникновения угрозы причинения вреда жизни и здоровью людей, объектам животного и растительного мира, окружающей среде, объектам культурного наследия (памятникам истории и культуры) народов Российской Федерации, безопасности государства, угрозы чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера, а также при отсутствии имущественного ущерба⁴⁷.

Zgodnie z przepisem *предупреждение* jest najłagodniejszym środkiem ukarania administracyjnego — oficjalnym pisemnym upomnieniem osoby fizycznej lub prawnej, stosowanym w przypadkach niewielkich naruszeń, które nie spowodowały szkody ani zagrożenia jej powstania.

W związku z tym użycie terminu *предупреждение* jako tłumaczenia polskiego *upomnienia* w kontekście kodeksu pracy jest problematyczne. Może ono bowiem błędnie sugerować, że chodzi o formalne uprzedzenie o rozwiązaniu stosunku pracy (w prawie pracy) lub upomnienie (w prawie administracyjnym). Z tego względu trafniejszym i bardziej precyzyjnym odpowiednikiem dla *upomnienia* jako kary porządkowej w prawie pracy jest termin *замечание*, który występuje zarówno w tekstach paralelnych (np. art. 192 k.p. FR), jak i w słowniku Kuratczyk. Wersja elektroniczna w odróżnieniu od drukowanej podaje zatem poprawny ekwiwalent. Na marginesie należy dodać, że termin *замечание* funkcjonuje nie tylko w języku prawa, ale i w języku ogólnym, w którym oznacza uwagę, czyli również jest polisemem.

Przytoczone przykłady potwierdzają, że wieloznaczność terminologii — jak trafnie zauważa Jerzy Pieńkos — „mnoży na każdym kroku pułapki i niespodzianki”⁴⁸. W analizowanym materiale badawczym dominują przykłady polisemii intralingwalnej. Dodatkowym utrudnieniem jest obecność homonimii interlingwalnej, jak w przypadku terminów *renta* i *penma*, których podobieństwo formalne może prowadzić do błędnych interpretacji, jeśli nie zostanie odpowiednio rozpoznane.

⁴⁷ Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30.12.2001 N 195-ФЗ (ред. от 07.04.2025), https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/080d25276289006c381505fe470f240608f4ad77/ (04.05.2025).

⁴⁸ J. Pieńkos, *Podstawy przekładoznawstwa...*, s. 107.

Wybór właściwego ekwiwalentu stanowi kluczowy etap procesu tłumaczenia tekstów z zakresu prawa. Błędy popełnione na tym poziomie niestety negatywnie wpływają na jakość przekładu, zaburzając jego funkcję komunikacyjną i prawną. Jak pokazują omówione przykłady, nawet w oficjalnych, drukowanych tłumaczeniach aktów normatywnych mogą pojawiać się błędy wynikające z nieprawidłowej interpretacji wieloznacznych terminów⁴⁹.

Na tym tle korzystnie wyróżnia się tłumaczenie kodeksu pracy udostępnione w ramach Systemu Informacji Prawnej LEX. Przekład ten cechuje się wyraźnie wyższym stopniem precyzji terminologicznej oraz większą zgodnością z rzeczywistym funkcjonowaniem instytucji prawnych w systemie rosyjskim. Może on zatem stanowić punkt odniesienia oraz cenną pomoc dla tłumaczy.

Analiza źródeł leksykograficznych z kolei wykazała, że tłumacze języka prawa powinni wykazywać się krytyczną ostrożnością i weryfikować informacje zaczerpnięte ze słowników przekładowych. Dobry słownik dwujęzyczny powinien wymieniać konteksty, w jakich dany termin prawny jest używany. Niestety, wiele słowników nie zawsze podaje takie informacje, co naraża tłumacza na ryzyko wyboru niewłaściwego odpowiednika i prowadzi do błędów tłumaczeniowych. Problem ten dostrzegła Magdalena Kuratczyk, która zaznacza, że „przeciwna jest przerwaniu na użytkownika [słownika] rozterek związanych z koniecznością wyboru spośród szeregu ekwiwalentów numerowanych według niekoniecznie zrozumiałych kryteriów”. Dlatego też „poszczególne punkty opatrywane są informacją konkretyzującą znaczenie i wskazującą wybór ekwiwalentu przekładowego”⁵⁰. Pod tym względem szczególnie wartościowe okazują się słowniki Kuratczyk i Zobek, które w sposób systematyczny łączą ekwiwalenty z odpowiednimi kontekstami prawnymi oraz dosyć precyzyjnie oznaczają zakresy znaczeniowe poszczególnych terminów.

Przedstawiona w artykule analiza wybranych terminów wieloznacznych z zakresu prawa potwierdza, jak ważna dla tłumacza jest nie tylko kompetencja językowa i komunikacyjna, ale przede wszystkim wiedza prawnicza. Dzięki niej nie tylko rozumie on terminy polisemiczne w kontekście użytym przez ustawodawcę, lecz także potrafi przełożyć je z zachowaniem znaczenia i funkcji w tekście docelowym.

⁴⁹ Więcej o innego rodzaju błędach tłumaczeniowych w przekładach polskiego kodeksu pracy na język rosyjski zob. G. Wilk, *Uwagi o przekładzie polskiego kodeksu pracy na język rosyjski*, „Przegląd Rusycystyczny” 2022, nr 3 (179), s. 92–106.

⁵⁰ M. Kuratczyk, *Słownik terminologii prawniczej...*, s. IX.

REFERENCES

- “Dekret z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.” <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/powszechne-zaopatrzenie-emerytalne-pracownikow-i-ich-rodzin-16782551/roz-2> (04.05.2025).
- Gizbert-Studnicki, Tomasz. *Wieloznaczność leksykalna w interpretacji prawniczej*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1978.
- Iluk, Jan. “Synonimia w języku prawa i problemy jej przekładu.” *Studia Niemcoznawcze*, 2017, vol. 60: 669–785.
- Iluk, Jan. “Trudności interpretacyjne i translacyjne wyrazów wieloznacznych w tekstach prawnych i prawniczych.” *Studia Niemcoznawcze*, 2017, vol. 59: 509–525.
- Kalisz, Maciej. “O problemie polisemii i homonimii w przekładoznawstwie.” *Progress. Journal of Young Researchers*, 2017, no. 2: 83–94.
- Kodeks cywilny*. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-cywilny-16785996/art-903> (04.05.2025).
- Krzysztoforska-Weisswasser, Zofia. “Wykorzystanie tekstów paralelnych przy tłumaczeniu wyroków w procesie cywilnym.” *Lingua Legis*, 1995, no. 2: 18–20.
- Kulig, Karol. *Teoria pracowniczego odpowiedzialności porządkowej*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2017.
- Kuracz, Magdalena. *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck, 2019.
- “Mojżesz z rogami.” <<https://etnomuzeum.eu/zbiory/mojzesz-z-rogami>>.
- Pławucka, Helena. “Renta z tytułu niezdolności do pracy.” *Renta w prawie polskim*. Drela, Monika (ed.). Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa — Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016: 189–213, <https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/78973/PDF/o8_H_Plawucka_Renta_z_tytulu_niezdolnosci_do_pracy.pdf>.
- Pieńkos, Jerzy. *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*. Kraków: Zakamycze, 2003.
- Piotrowska, Maria. *Proces decyzyjny tłumacza. Podstawy metodologii nauczania przekładu pisemnego*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2007.
- Skoblenko, Aleksandr. *Leksykon terminów prawniczych*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2011.
- Słownik języka polskiego PWN*. <<https://sjp.pwn.pl/>>.
- System Informacji Prawnej LEX*. <sip.lex.pl>.
- Tabakowska, Elżbieta. “Polisemia: marzenie autora, przekleństwo tłumacza.” *Wkład w przekład 3. Materiały pokonferencyjne 9. Studenckich Warsztatów Tłumaczeniowych „Dziewięć muz przekładu”*. Kraków 2014. Filipek, Anna, Osiecka, Marta, Gwóźdź, Maja, Małajowicz, Katarzyna (eds.). Kraków: Korporacja Ha!art, 2015: 15–32.
- Wielki słownik języka polskiego*. <<https://wsjp.pl/>>.
- Wiktorow, Jerzy (ed.). *Słownik prawniczy polsko-rosyjski*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich–Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1986.
- Wilk, Gabriela. “Uwagi o przekładzie polskiego kodeksu pracy na język rosyjski.” *Przegląd Rusycystyczny*, 2022, no. 3 (179): 92–106.

WIELOZNACZNOŚĆ WYBRANYCH POLSKICH I ROSYJSKICH...

Zobek, Teresa. "W poszukiwaniu znaczenia: polskie ekwiwalenty rosyjskich terminów cywilnoprawnych z zakresu zabezpieczenia wykonania zobowiązań umownych." *Русский язык в польской аудитории*. Vol. 3. Zych, Anna (ed.). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011: 158–169.

Zobek, Teresa. *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck, 2008.

Zobek, Teresa. *Słownik terminologii prawniczej rosyjsko-polski*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck, 2007.

<https://epp.genproc.gov.ru/ru/web/proc_59/activity/legal-education/explain?item=74657282>.

<https://epp.genproc.gov.ru/ru/web/proc_74/activity/legal-education/explain?item=28453301>.

<https://www.gosuslugi.ru/help/faq/ins_gov_pension/700074>.

Барабаш, Ольга Владимировна. "Разграничение омонимии и полисемии юридических терминов." *Rhema. Рема* 2015, no. 2: 39–51, <<https://cyberleninka.ru/article/n/razgranichenie-omonimii-i-polisemii-yuridicheskikh-termi-nov>>.

"Выплаты сотрудникам уходящим на пенсию." <https://www.consultant.ru/law/podborki/vyplaty_sotrudnikam_uhodyaschim_na_pensiyu/>.

"Гражданский кодекс Российской Федерации (часть вторая) от 26.01.1996 N 14-ФЗ (ред. от 13.12.2024)." <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_9027/eb33c859175f03816665394a20ecd34f770c1cb8/>.

"Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30.12.2001 N 195-ФЗ (ред. от 07.04.2025)." <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/080d25276289006c381505fe470f-240608f4ad77/>.

Левитан, Константин Михайлович. *Юридический перевод: основы теории и практики*. Москва–Екатеринбург: Проспект–Издательский дом "Уральская государственная юридическая академия", 2011.

"Налоговый кодекс Российской Федерации (часть вторая) от 05.08.2000 N 117-ФЗ (ред. от 28.12.2024, с изм. от 21.01.2025) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.04.2025)." <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28165/625f7f7ad302ab285fe87457521eb265c7dbec3c/>.

Сафарьянов, Ирик Фидаилевич. "Штраф как вид административного наказания." *Евразийская адвокатура*, 2016, no. 4 (23): 98–100, <<https://cyberleninka.ru/article/n/shtraf-kak-vid-administrativnogo-nakazaniya>>.

Толстик, Владимир Алексеевич. "Требования, предъявляемые к юридической терминологии." *Юридическая техника* 2016, no. 10: 302–307, <<https://cyberleninka.ru/article/n/trebovaniya-predyavlyaemye-k-yuridicheskoy-terminologii-formalno-logicheskoe-i-sotsiokulturnoe-obosnovanie/viewer>>.

"Трудовой кодекс Российской Федерации от 30.12.2001 N 197-ФЗ (ред. от 07.04.2025)." <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/ac98e98a7f06d32e7efc3643733e00e94c4fb1b6/>.

Трудовой кодекс с постановлениями = Kodeks pracy z rozporządzeniami. Transl. Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji LIDEX. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.

“Федеральный закон от 29.12.2006 N 255-ФЗ (ред. от 25.12.2023) ‘Об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности и в связи с материнством’ (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2025).” <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64871/01bc965afc6b74e1a2c19764348e0ece4f45b741/>.

“Федеральный закон от 28.12.2013 N 400-ФЗ (ред. от 28.02.2025) ‘О страховых пенсиях’.” <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_156525/2166e548481c71b26c5c65e288644f8a329a4bfc>.